

Anmeldelser

Tips om medisinsk litteratur, andre bøker, filmer og elektroniske medier som bør anmeldes, sendes tidsskriftet@legeforening.no

Søvnens kulturhistorie

Pedersen MV.

I søvnens favn

Om søvn og sovevaner på landet 1600–1850. 206 s, ill. København: Museum Tusulanums Forlag, 2009. Pris DKK 248
ISBN 978-87-635-2599-2

Hvordan sover vi, hvor sover vi, hva har vi over og under oss, hvordan ser sengene ut og i hvilke omgivelser står de? Søvn er ikke bare en fysiologisk prosess, den er også betinget av kulturelle forhold, som er historisk foranderlige.

I søvnens favn er en søvnens kulturhistorie fra perioden 1600–1850. Mikkel Venborg Pedersen er etnolog og arbeider ved Frilandsmuseet, som er Danmarks største museum for byggeskikk og kulturlandskap. Boken er derfor naturlig nok preget av materiale fra utvalgte gårder på dette museet. Her er vakre bilder av senger fra forskjellige sosiale lag av befolkningen, f.eks. den sjællandske festegård fra Pre-bringe fra slutten av 1700-tallet, fra den nesten samtidige stasgården Lundager på Fyn, og århusgården fra True fra rundt 1830. Annet kapittel om «Hos Rasmus, Anne og andet godtfolk» tar utgangspunkt i disse tre gårdene, mens de følgende kapitlene «I Halm, uld og fjer» og «Søvn og sovevaner» også bygger på andre av museets bestanddeler. Siste kapittel, «Hvilke tider, hvilke skikke!», handler om den siste del av perioden. Foruten de konkrete bygninger, senger etc. på Frilandsmuseet består kildematerialet av erindringer, folkelivsskildringer, reiseberetninger, Bibelen og moralske skrifter.

I innledningskapitlet, om søvnens kulturhistorie, settes det hele inn i en overordnet ramme. Forfatteren tar primært utgangspunkt i to retninger innenfor historieforskningen: mentalitetshistorien og kulturhistorien. Gjennom disse innfallsvinklene dokumenteres det hele veien at søvnen har forandret seg gjennom tidene. Tradisjonelt har man ment at folk sov mer før i tiden, men forfatteren viser til folkelivsskildringer som antyder at man ikke la seg noe særlig

tidligere før enn nå. Oppfatningene om hva søvn betydde og hvilken rolle søvnen inntok i døgnrytmen, har imidlertid variert i stor grad. Ideen om at døgnet er omtrent likt fordelt mellom søvn, arbeid og hvile er en nymotens forestilling med røtter i industrialiseringens nye tidsforståelse fra slutten av 1800-tallet. Bondekulturens forestillinger om søvn var annerledes. Natten var svart som Satan og tilhørte åndene, som ofte kom på besøk i drømmene. De mørke timer ble tilbrakt halvt sittende, sammen med minst en annen person i dobbeltseng. Den sittende sovestillingen var alminnelig i Europa fra 1300-tallet til midten av 1800-tallet. Grunnen til at det var minst to i hver seng var dels plassmangel, og dels fordi det ga en varmegevinst i de kalde husene om vinteren. Boligene hadde lave tak og høye terskler, små vinduer og bare få rom – et eget soverom ville vært helt utenkelig i disse boligene, som var innrettet for i størst mulig grad å unngå varmetap. I et samfunn som hadde andre grensdragninger inn mot det private, var det også helt naturlig å sove flere sammen. I sengen sov man naken – å skulle bruke dyrebare tekstiler om natten da man likevel sov, var helt utelukket. Alt dette endret seg i forbindelse med industrialiseringen. Søvnen ble privat – og skulle finne sted i dertil egnede rom. Enkeltseengene ble vanlig mot slutten av 1800-tallet, nå ble det ansett som uhygienisk å sove flere sammen, for ikke å snakke om hvor både uhygienisk og umoralsk det var å tilbringe natten naken. I en tid da man var opptatt av at barna måtte holde hendene over dynen for å unngå den farlige masturbasjonen, ble nattøyet vanlig også på landet – 100 år etter at det hadde slått gjennom hos eliten i tiden rundt den franske revolusjon. Pyjamasen ble hentet fra India av britene på 1800-tallet og kom raskt på moten.

Boken er rikholdig illustrert med mange fine bilder fra gårdene på Fyn og er godt skrevet og lettlest. Det teoretiske perspektivet med søkelys på hverdagslivet gjør at det til tider trekkes inn litt vel mange aspekter som ikke alltid er åpenbart forbundet med søvn. Den kan anbefales for alle som beskjeftiger seg med søvn på en eller annen måte – og det gjelder vel i grunnen oss alle.

Anne Kveim Lie

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin
Universitetet i Oslo

Spørsmålene som ikke ble stilt

Wilmar B, Bruusgaard P, Frich JC et al, red.

Penger og verdier i helsetjenesten

260 s, tab, ill. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2009. Pris NOK 375
ISBN 978-82-05-39332-5

På vaskeseddelen står det: «Av og til kan pengenes makt true verdier vi i Norge vil skal prege helsetjenesten. ... Dette retter boken søkelys mot.» Forhåndsomtalen ga meg forventninger. Det er mange vanske-

lige spørsmål jeg gjerne skulle sett belyst, f.eks. Hvor stor er den reelle veksten i forbruket til helseformål hvis man korrigerer for antallet administrativt ansatte og for de administrative oppgavene som pålegges utøvende helsepersonell? Er det virkelig sant at etterspørselen etter helsetjenester er umettelig? Hvorfor er prioriteringsdebatten begrenset til å veie helsetiltak opp mot hverandre, og hvorfor får vi ingen diskusjon om prioritering av helseformål mot andre offentlige utgiftsposter? Hvordan kan det ha seg at de fleste sykehus bruker systemet med diagnoserelaterte grupper (DRG) til å evaluere avdelingens og seksjonens effektivitet, samtidig som DRG-ideologene i Helsedirektoratet bedyrer at systemet aldri var ment til dette?

Det kan tenkes at mine forventninger var for høye, og at det var derfor jeg ble litt skuffet. Boken består av 15 individuelle kapitler innrammet av en innledning og en avslutning forfattet av redaktørene. Og visst er her gode enkeltbidrag. Høydepunktet er Bjarne Jensens kapittel «Helseforetakene – offentlig tjenesteproduksjon eller forretning?». For en novise i økonomifaget var det en fornøyelse å lese en fagøkonom som så forståelig avkler foretaksreformen dens retorikk. Olaug S. Lians bidrag om medisinen som det falske marked fikk også gjenkjennende nikk. Jan C. Frich og Lene Gjelseth Dalbak har skrevet hvert sitt leseverdige kapittel som med kasuistiske eksempler viser hvordan en overfokusering på finansieringsordninger kan korrumpere fagligheten i henholdsvis spesialist- og